

AZ ARANYBULLA-MOZGALOM, A NEMESI VÁRMEGYE KEZDETE

Az Aranybulla-mozgalom **II. András (1205-35)** alatt alakult ki:

1. Az Aranybulla előzményei:

a) A nagybirtokosok hatalma megnő:

III. Béla halála után fiai, Imre és András között trónviszály tört ki:

- támogatásuk fejében a főurak Andrástól **birtokadományokat** szereztek, majd András trónra kerülése után is **folytatta az adakozást**
- a nagybirtokosok ereje, politikai hatalma tovább nőtt.

b) Gyengülő királyi hatalom:

- a királyi **nagybirtokok megfogyatkoztak**
 - a királyi vármegyrendszer nem volt képes ellátni közigazgatási és katonai feladatát
 - III. Ince pápa hatására **keresztes hadjárat a Szentföldre** ⇒ a hadjáratok sok pénzt emésztettek fel
 - András nyugat-európai mintára a királyi **regáléjövodelmekre (felségjogon szedett adók)** kívánt támaszkodni:
 - ⇒ **vámszedés**
 - ⇒ **só értékesítés joga** (a só nemcsak ételízesítő, hanem fontos tartósítószer is volt, árusítására az uralkodók igyekeztek monopóliumot szerezni)
 - ⇒ **pénzrontás:** újabb és újabb pénzt adatott ki ⇒ mindig kevesebbet ért az új pénz, mint a régi ⇒ a régi pénzt mindig be kellett váltani az újra ⇒ a különbség volt a nyereség, az úgynevezett **kamara haszna**
- Az adók miatt egyre növekedtek a jobbágyság terhei**

c) Veszélyben a szerviensek (= királyi vitézek)

- a királyi hatalom hanyatlása veszélyt jelentett számukra ⇒ **a nagybirtokosok a szervienseket is hatalmuk alá** kívánták vonni
- a **várjobbágyságok** hasonló helyzetben voltak ⇒ állandó katonáskodásra kényszerülhetnek a nagybirtokosok magánhadseregeiben (később az ő lesüllyedésük adta a jobbágyság nevét)

d) 1213: Főúri összeesküvés:

- oka: az udvarban élő idegenek (**olaszok és németek**) **túlzott hatalma**
 - ⇒ **megölik Gertrúd királynét**, aki szintén itáliai

2. Az Aranybulla kiadatása

Az egész társadalom szembekerült a királyi hatalommal
⇒ az elégedetlenség társadalmi mozgalommá alakult:

1222: a fehérvári törvénylátó napon kikényszerítették jogaik megerősítését ⇒ aranybulla

- aranybulla: **függőpecséttel ellátott oklevél**, 31 cikkelyből állt.
- **megvalósítása a királyi hatalom erőtlensége miatt elmaradt**

3. Az aranybulla tartalma:

a) Védi a szervienseket, pl.:

- a szervienseket a hatalmasok **ítélet nélkül ne büntethessék**
- ne fizessenek adót (**adómentesség**)
- a szerviens fiú nélküli halálakor **a birtok** negyedét lánya örökölje, a többiről **szabadon rendelkezhet** (ne vehessék el a nagybirtokosok)

b) Korlátozza a király hatalmát, pl.:

- Ha a király **hadat akar vezetni**, azt csak **saját pénzen** teheti (kivéve: ellenséges támadás)
- **Külföldiek hivatalba helyezéséről** csak **közösen dönthetnek**
- **Egész megyéket**, méltóságot örök tulajdonul **nem adományozhat** a király.
- A pénz maradjon egy évig használatban, legyen olyan, mint régen (**a pénzrontás ellen**)

c) Ellenállási záradék:

- A jövőben minden nemes a **hűtlenség vétké nélkül mondhat ellen** a többieknek, a királynak
- A király akár **fegyveresen is kényszeríthető** az Aranybulla betartására.

3. A nemesi vármegye kezdete

A szervienseket a király gyengesége miatt **nem védték meg a bulla cikkelyei** ⇒ önerőből szervezkedésre kényszerültek:

- 1232: a **Zala megyei szerviensek** kérték, hogy **szolgabírákat választhassanak** ⇒ ez a nemesi vármegye kezdete
- ezután sorra alakultak a nemesi vármegyék ⇒ **a földbirtokosok önkormányzati szervei**
- élén a király által kinevezett **főispán** állt.
- **fegyveres erőt** is jelentett ⇒ biztosíték a határozatok végrehajtására
- a nagybirtokosokkal szemben viszont nem sok esélyük volt

